

God herkennen in het gezicht van een kind

Voorganger: Ds. Jurjen Zeilstra

Lezingen:

Schriftlezing Oude Testament: Micha 5, 1-4a

Schriftlezing: Filippenzen 2, 1-11

Schriftlezing Evangelie: Lucas 2, 1-20

Inleiding

Als het gaat om de vraag waar in deze harde wereld iets van Gods liefde zichtbaar is, maakt de evangelist Lucas een heldere keuze. Hij begint zijn evangelie met de concentratie op de geboorte van een kind. Rondom dit kind zien wij allerlei verschillende gezichten opdoemen. Vol verwachting zien zij uit naar vrede. Zij worden niet teleurgesteld.

Thema: God herkennen in het gezicht van een kind

Gemeente van Christus,
wie zoekt er niet naar vrede?

In een stal in Bethlehem vinden wij een kind. Bij gebrek aan een wiegje ligt het in een voederbak voor de dieren. Hoe kan dit het antwoord zijn op onze vragen? Dit is toch een sprookje? Een kwetsbaar kind wordt omringd door vragende, verwonderde gezichten. Het zijn niet alleen de gezichten van Maria en Jozef, de herders en de dieren. Het zijn ook de gezichten van u en van mij, ja van ons allemaal die naar vrede verlangen. Daarom zijn wij immers tezamen gekomen? Maar herkennen wij wat hier wordt bedoeld, wij die de uitdagingen van het leven kennen? Beseffen wij het geheim dat wij in deze stal aanschouwen? De profeten van Israël kunnen ons helpen. Zij zetten ons op het spoor. Eén van hen, Jesaja, schreef ooit:

Een rund herkent zijn meester,
een ezel kent zijn voederbak,
maar Israël mist elk inzicht,
mijn volk leeft in onwetendheid.¹

Zo komt de stal van Bethlehem aan die os en die ezel. Die komen rechtstreeks bij de profeten vandaan. En zij gaan de mensen voor. Zij wijzen ook ons vandaag de weg.

Nog een andere profeet is er die ons helpt. Het is Micha. Hij wijst ons op Bethlehem. Wij weten niet precies wat voor hem de oorspronkelijke situatie is wanneer hij zijn bezwerende woorden spreekt over het kleine Bethlehem dat hij plaatst tegenover de grote gevaren van de wereld.² Vermoedelijk is de eerste achtergrond de alles verwoestende dreiging die uitging van het Assyrische rijk. De Assyrische legers werden, in het verre verleden van de 8^e eeuw v.Chr., maar juist aan de muren van Jeruzalem gestopt. Israëls

verwerking van de woorden van Micha vond plaats in de eeuwen daarna, in een tijd dat Babel de nieuwe grootmacht werd en het volk van Juda, in eerdere eeuwen gespaard, nu grotendeels werd weggevoerd en verstrooid onder de volken. Maar na Babel kwam weer een ander rijk. Nu waren het de Perzen die als de nieuwe heersers hun victorie kraaiden. Zo gaat dat nu eenmaal volkenwereld. 'Wat drijft de volken, wat bezielt ze toch?' zongen we met de woorden van Psalm 2. Na het British Empire kwamen de Amerikanen, om weer door de Chinezen te worden opgevolgd. Dat zullen de meesten van ons, denk ik, waarschijnlijk nog wel meemaken. Er is niets nieuws onder de zon. Maar de macht van de Perzen was voor de Joden goed nieuws. Joodse ballingen keerden terug naar Jeruzalem en zij koesterden hun oude teksten vol beloften. Zij herbouwden de muren van Jeruzalem... en ze herbouwden de tempel van God, waar de leefregels van de Eeuwige opnieuw werden gelezen en geleerd. Migrantenstromen zijn er altijd geweest en om allerlei redenen: vreemdelingen in vreemde landen, mensen onderweg op de wegen van het leven, toen niet anders dan nu.

Tegenover de machtsdreiging van het geweld der volken verwijst de profeet Micha naar de rijke beloften aan het koningshuis van David, ooit in een ver verleden gedaan (in een veronderstelde 10^e eeuw v.Chr.). Dat was in opdracht van God, door weer een andere profeet, Nathan, en de adressant was de grote koning David zelf. Hij was geboren in het kleine Bethlehem. Hij werd als een goede herder voor zijn volk gezien, nadat hij was weggeroepen bij de schaapskudde van zijn vader in de velden van Efrata, waar hij het herderschap had geleerd.³ Tot hem sprak de profeet nadat de koning berouw had getoond over een ernstige misstap:

Jou stel ik in het vooruitzicht dat je
koningshuis eeuwig zal voortbestaan
en je troon nooit zal wankelen.⁴

Een gezegend koningshuis te midden van een gezegend volk in een gezegend land. Het is, figuurlijk gesproken, datgene wat de groten der aarde, iedereen met macht, hetzij in de politiek, hetzij in het bedrijfsleven of andere organisaties, graag zou willen horen: stabiliteit en als het kan groei en bloei en dan voor altijd onder

jouw leiding en de leiding van je erflaters. Maar u weet het en ik weet het. Zulke beloften zullen in het werkelijke leven nooit kunnen uitkomen. Het is in dit ondermaanse altijd, als met de staten in het oude Midden Oosten: opgaan, blinken en verzinken. Geen enkele staat of organisatie die daaraan tenslotte ontkomt, zelfs de kerk niet.⁵ Dat komt omdat staten, organisaties en ook kerken, institutionele hulpmiddelen zijn, geen doel in zichzelf. Dat geldt voor Nederland net zo goed als de Europese Unie en een bedrijf als de Koninklijke Shell. Waar het om gaat zijn waarden, en de kunst om die te betrekken op het welzijn van mensen. In onze tijd worden de materiële factoren daarbij vaak voorop gezet en het geld wordt goed geteld. Wij koesteren onze welvaart. Soms lijkt het daarbij in dit rijke land wel alsof het niet op kan en geven wij geld als water uit, zoals ook dit jaar weer met Kerstfeest, meer dan een miljard. Vreemd genoeg zijn er tegelijkertijd altijd grote tekorten en moet er steeds weer worden bezuinigd. Er moet worden bezuinigd op de zorg voor ouderen en gehandicapten, op het onderwijs en op de opvang van vreemdelingen. Allemaal immers veel te duur, de kosten rijzen de pan uit. Ondertussen zien we bij mensen zelf een diepe hunkering naar persoonlijke aandacht die door geen robot kan worden gegeven. Met al onze techniek lossen wij veel problemen op. Maar vanwege de nieuwe problemen die we tegelijkertijd creëren moeten we alle zeilen bijzetten om vervolgens die weer op te lossen, tegen hoge kosten. De opwarming van de aarde is niet alleen op dit moment het bekendste voorbeeld, maar door z'n grootschaligheid ook doorslaggevend.

Reeds honderden jaren vóór Christus was al duidelijk dat die oeroude beloften van de profeet Nathan over dat eeuwig regeren in gerechtigheid van het Huis van David niet zou uitkomen.⁶ In ieder geval zou dat in de letterlijke zin niet gebeuren. Maar met dat onderscheid raken we het diepe geheim dat schuilgaat in de tekst. Zou er een manier van denken bestaan, waarin een dergelijke belofte wél kan uitkomen? Bestaat er een kwaliteitssprong, een totaal andere manier van kijken, voelen, geloven en vertrouwen die het hele leven radicaal in een ander licht zet. Zou je dit kunnen benoemen in het scheppingslicht van een God, die aan het einde van iedere dag dat Hij aan het scheppen was, zei dat het goed was?⁷ Is er een messiaanse plaatsbekleding denkbaar die de kern van de profetische belofte op een tijdloze wijze in vervulling doet gaan?

Ja, zegt de evangelist. De wijze waarop de volwassen Jezus de oude profetenbeloften gaat uitleggen en inhoud gaat geven in woord en daad, daarin komt de diepere betekenis van die woorden tot zijn recht. Een tijdloos koningschap krijgt gestalte. Het is universeel, juist omdat het niet gaat over een succesverhaal van één bepaald volk, een staat, een ideologie, of één groep

mensen. Dit is geen propaganda, die door macht kan worden afgedwongen. Deze Jezus vertegenwoordigt een andere, een inclusieve zienswijze, die mensen in staat stelt om met open ogen in de wereld te staan, reëel en zonder illusies, terwijl je vol goede hoop blijft en vol van liefde voor mens en schepping. Er bestaat een ander type herderschap. Er bestaan herders die niet willen leven ten koste van de kudde.⁸ Er zijn leiders die zich niet vastklampen aan hun status, maar zich van harte willen inzetten voor anderen. Dat zijn, ieder op eigen wijze, navolgers van Christus.

Misschien juist daarom betrekken de evangelisten de Michatekst over die vredevorst uit dat kleine Bethlehem zo graag op de geboorte van Jezus Christus.⁹ Deze Zoon van David wil mensen verenigen, zonder aanzien des persoons, als kinderen Gods. Zo brengt hij vrede aan een verscheurde wereld. Deze koning is geen geweldenaar, geen dwingeland en al helemaal geen tiran. Zijn 'koningschap is niet van deze wereld.'¹⁰ Zijn macht is liefdemacht, door de hemel gevoed. De belofte aan David gedaan, wordt opgetild boven de historische wisselvalligheden en gesublimeerd in een universeel perspectief: Er komt een gezalfde vorst in naam van God. Dat is een messias, een herder die zich ontfermt. Staande tussen hen die hem zijn toevertrouwd, zal hij lijden om hunnentwille. Zijn leiderschap zal de verstrooide schapen helpen om hun eigen lijden als louterend te leren verstaan en waarachtig Godsvertrouwen in hun hart doen groeien.¹¹

Maar zijn geloofwaardigheid kan niet afhangen van een aards koninkrijk of een bepaalde etnische groep, geen nationalisme of eigen staat of volk eerst. De betekenis van deze vredevorst van Bethlehem is, dat hij alle spreken en handelen in dienst stelt van het grote doel en dat is het functioneren van waarden ten dienste van mensen, die juist daardoor in een vrije ruimte zullen leven ter ere, niet van een of andere machthebber, maar van de Schepper God zelf. Al het andere is daaraan ondergeschikt. De macht waarvan Vredevorst Christus zich bedient is liefdemacht.

Er is maar één manier waarop dit bereikt kan worden. De machtsbekleeder zelf maakt zich klein. Heel bewust stelt hij zich nederig en dienend op. Het karakter van de macht die hij uitoefent is per definitief niet dat van dwang. In de vroege kerk kenden ze daarover een prachtig lied, het is een oeroude hymne. Ik geef hem weer in mijn eigen woorden. Probeer je voor te stellen dat een klein groepje christenen dat zong, misschien in de catacomben of in een klein verborgen zaaltje achter in een huis, bij het licht van een paar fakkels, zonder instrumenten, misschien had er één een fluitje of een harp:

Ga met elkaar om op de manier van

Christus.
 Hij was Godgelijk, maar liet het los.
 Hij werd mens gelijk en leek zelfs een slaaf.
 Hij verscheen als een mens, werd klein en gehoorzaam tot in de dood, de dood aan het kruis.
 God tilde hem op,
 God gaf hem een grote naam, zodat in die naam van Jezus wij onze knieën kunnen buigen en het kunnen:
 Wij kunnen zeggen: 'Jezus Christus is de levende Heer,'
 tot eer van God, zijn Vader, die nu ook onze Vader is.¹²

Zo is het christendom begonnen. Daar gaat het ook weer naar terug. En heel die omzerving door de paleizen van de macht van deze wereld, het moet een vergissing zijn geweest. Sommigen menen dat Jezus zich heeft vergist.¹³ Maar het is maar net vanaf welke kant je kijkt. Jezus verkondigde het Koninkrijk Gods van vrede en recht. Maar wat er kwam was de kerk. Misschien kon het wel niet anders. Maar toen die kerk zich in de 4^e eeuw verbond met de macht ging de radicaliteit van de prediking van Christus verloren.¹⁴ Wonderen werden legitimaties van een dwingende staatsmacht en de kerk kon niet anders: Zij ging meedoen, paste zich aan bij de wereld en raakte steeds verder af van haar levende Heer. Door die vergissing is de kerk tenslotte terecht gekomen in de kruistochten, de godsdienstoorlogen en het verzet tegen de wetenschap. Toch bleef er altijd ook echt Godsvertrouwen over, als een onderaardse stroom. Dat is de bron waaruit wij willen putten.

Onze tijd in de wereldgeschiedenis, deze tijd van massale kerkverlating, individualisme en materialisme is de tijd om terug te keren, terug naar de stal van Bethlehem. Iedere zondag van de Advent hebben we hier in de kerk telkens een nieuw gezicht gezien op zoek naar de betekenis van Christus. Al die gezichten komen vandaag bijeen rondom het kind van

Bethlehem. Het licht van de Christuskaars symboliseert voor ons vandaag dit kind en zal dat doen, iedere zondag, dat is iedere rustdag, maar daardoor iedere dag opnieuw dat God ons leven schept. Het is God zelf die in zijn scheppingslicht ziet dat het goed is. Hij is de norm en niet de beurs of ons opgepoetste cv. In het tere gezichtje van het Kind van Kerstfeest zien wij niemand minder dan God in zijn liefde voor mensen.

In zijn mooie schilderij van de aanbidding van het Christuskind bracht Bernardino Luini, die leefde in een tijd van gewelddadige godsdienstoorlogen, de binnenwereld en de buitenwereld bijeen. Zo vertolkt hij dit geheim, terwijl binnen de os en de ezel de achtergrond vormen bij liefdevolle gezichten van Jozef, Maria en een herder, verschijnt buiten in het veld de hemelse engel aan de herders. Hij verkondigt de vrede van God voor de wereld. Laten wij zelfbewust zo leven, als mensen die weten van een binnenkamer én een buitenwereld, van een mysterie en rust, en van uitgaan en daden stellen van gerechtigheid, kortom van een Godgegeven balans. Laat het geweld van de wereld je niet verbazen. Telkens als je daarmee wordt geconfronteerd, denk dan aan de liefdemacht van Christus, herkenbaar in het kleinste kind.

Amen.

Uitzending en zegen

Wij wensen elkaar een gezegend Kerstfeest. Dat is geen familiefeestje, waarbij je met je rug naar de wereld kunt gaan staan. Het is een moment van inspiratie, opnieuw wegen en taxeren wat van waarde is, in je eigen leven en dat van anderen, het maakt niet uit groot of klein. En met die waarden gebaseerd op vrede en recht de wereld ingaan, vandaag, morgen en alle dagen van het komende jaar, dat opnieuw een jaar des heren bestemd is te zijn, voor alle mensen als kinderen van God.

De Here zegene u en behoede u;
 de Here doe zijn aangezicht over u lichten en zij u genadig;
 de Here verheffe zijn aangezicht over u en geve u vrede.

Noten

¹Jesaja 1,3.

²Wagenaar, J., *Oordeel en heil. Een onderzoek naar samenhang tussen de heils- en onheilsprofetieën in Micha 2-5*, Utrecht 1995.

³1 Samuël 16.

⁴2 Samuël 7,16.

⁵Juist de afgelopen week publiceerde het Sociaal en Cultureel Planbureau cijfers waaruit blijkt dat nog slechts 25% van de Nederlandse

bevolking lid is van een kerkgenootschap. Dagelijks zeggen 267 mensen hun lidmaatschap van een kerk op.

⁶2 Samuel 8,15.

⁷Zeven keer zegt God dat het goed is, de zevende keer zelfs zéér goed, als de inleiding op de rustdag. Genesis 1.

⁸Vgl. Ezechiël 37.

⁹Lucas 2, impliciet; vgl. Matteüs 2,6 en Johannes 7, 40-43. Johannes heeft geen kerstverhaal, maar verwijst wel naar Bethlehem! Vgl. Brown, R.E., *The Birth of the Messiah*, 421.

¹⁰Johannes 18,36a.

¹¹Linden, N. ter, *Het verhaal gaat...*, 4, *Het getuigenis van Israëls profeten*, Amsterdam 2000, 218.

¹²Vrije parafraze Filippenzen 2, 5-11.

¹³Leupen, P., *De vergissing van Jezus*, Amsterdam 2012.

¹⁴Drake, H.A., *A Century of Miracles. Christians, Pagans, Jews, and the Supernatural*, 312-410, Oxford 2017. Vgl. Tolstoj, L.N., *The Kingdom of God is Within You*, 1893.

Figuur 1: Aanbidding van het Christuskind en aankondiging aan de herders, olie op paneel overgebracht op canvas, 1520/1525, Bernardino Luini (1475 of 1482-1532), New Orleans Museum of Art.